

Verslag deskundigengroep dierziekten HPAI evaluatie 13 november eenden bedrijf besmet

Aanwezig (online): Arjan Stegeman (voorzitter), Roy Slaterus, Sjaak de Wit, Nancy Beerens, Mart de Jong, Erik van Geloof, Ron Fouchier, Francisca Velkers, Wim Pelgrim (secretariaat), Roxani Rijneveld (secretariaat)

1. Kunt u aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot hoogpathogene vogelgriep (HPAI) onder wilde vogels in Nederland en in Europa? Op welke manier verschilt de situatie nu met die van het seizoen 2016/17 toen ook veel dode en zieke vogels als gevolg van HPAI werden aangetroffen. Kunt u de huidige ontwikkeling verklaren?

In Nederland worden met name in het noorden, westen en Waddengebied, maar ook op andere plekken, dode vogels gemeld. Er worden nu vooral veel dode ganzen (Brandgans en Grauwe Gans) en Knobbelzwanen gevonden maar ook roofvogels en aaseters (zie onder). Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) heeft inmiddels monsters van meer dan 300 dood gevonden wilde vogels getest, waarvan ongeveer 70% positief was voor hoogpathogene vogelgriep (HPAI). Ook in andere Europese landen (Duitsland, Denemarken, België, Verenigd Koninkrijk en Ierland) worden dode wilde vogels door HPAI gemeld, ook veelal ganzen en roofvogels.

In levende vogels die in Nederland bemonsterd worden, zijn andere watervogelsoorten HPAI positief gevonden door het Erasmus Medisch Centrum (EMC), zoals Smienten. Deze soort wordt nu minder als dode vogel gemeld dan bij de start van de uitbraak in 2016/17. Het lijkt er daarom op dat ze deze de infectie milder doormaken, echter door Erasmus MC zijn ook Smienten positief gevonden die duidelijk ziekteverschijnselen hadden. De laatste week zijn ook roofvogels positief gevonden, van 12 dood gemelde Buizerds testten alle vogels positief. De gevoeligheid voor het virus kan tussen soorten en binnen subpopulaties van een soort verschillen.

Het is moeilijk te achterhalen met welke vogelsoort(en) de nu in Nederland circulerende virussen zijn 'meegelift' en via welke trekroutes en of dit dezelfde soorten zijn, waar HPAI nu in wordt gevonden. Er kunnen ook verschillende beelden door elkaar spelen.

Dat komt omdat er twee manieren zijn waarop trekvogelsoorten een rol kunnen spelen in HPAI. Als een soort die het virus van elders hier naar toe heeft gebracht en als een soort die gevoelig (blijkt) te zijn en voor verder transmissie van het virus in Nederland zorgt. Van knobbelzwanen is het duidelijk dat ze in Nederland besmet zijn geraakt want dat zijn standvogels. Van brandganzen en smienten is dat niet zo duidelijk. De genetische sequenties van de recent gevonden HPAI virussen in wilde vogels zijn verwant aan virussen die zijn gevonden in Irak, Rusland en Kazachstan. Dit is een aanwijzing dat smienten een rol kunnen hebben gespeeld bij de introductie en ook bij de verder verspreiding in Nederland. De sterfte onder brandganzen wijst op transmissie hier (of elders in West-Europa). Nieuwe sequenties van virussen uit brandganzen en andere soorten zouden kunnen laten zien of dat inderdaad zo is gegaan.

De in Nederland overwinterende Russische Brandganzen broeden op de toendra van Taimyr tot het Kola Schiereiland. Er zijn deze zomer meldingen geweest van sterfte onder Brandganzen in de broedgebieden in Rusland. Of dit met een circulerend vogelgriepvirus te maken had is niet bekend. Hun trekroute naar West-Europa loopt over het zuiden van Finland, het Oostzeegebied en Noord-Duitsland (niet diep door het Russische binnenland en Kazachstan). Smienten hebben een omvangrijker broedgebied, dat zich uitstrekt over een groot deel van noordelijk Eurazië. Smienten uit bijvoorbeeld IJsland kunnen met andere influenza virussen in contact zijn geweest dan Smienten uit Rusland en Kazachstan.

In het seizoen 2016/17 werden ook veel zieke en dode wilde vogels in Nederland gevonden. Een verschil met dat seizoen is dat nu vooral veel zieke en dode ganzen en zwanen gevonden worden en toen in eerste instantie vooral duikeenden en later ook Smienten.

Ook verschilt de locatie. In 2016/17 begon de epidemie onder wilde vogels vooral op grote open wateren zoals de Randmeren en de Gouwzee en verspreidde het zich later pas meer door Nederland. Nu is het HPAI virus eerder wijd verspreid door Nederland aanwezig. Dit zou te maken kunnen hebben met het gedrag van de vogelsoorten, die nu een grote rol lijken te spelen in de epidemie; ganzen verplaatsen zich gedurende de dag van de slaapplaatsen naar foerageergebieden en weer terug. Duikeenden blijven meer op één plek.

2. Kunt u de vondsten van verschillende serotypen (H5N1, H5N5 en H5N8) verklaren en duiden?

Er zijn in Nederland, in wilde vogels, tot nu toe 3 verschillende subtypen gevonden van HPAI: H5N8, H5N1 en H5N5. Het hemagglutinine (H5 gen) van deze drie serotypen lijkt erg op elkaar. Dat wijst erop dat het neuraminidase (N gen) relatief recent door reassortment¹ is uitgewisseld met andere vogelgriepvirussen, waarschijnlijk laagpathogene stammen. Genetische analyse zal moeten uitwijzen of deze uitwisseling al op de broedgebieden, meer recentelijk in Nederland óf tijdens de trek heeft plaatsgevonden. De oorsprong van het N1, N5 gen en andere interne virus-genen kan mogelijk worden achterhaald door deze te vergelijken met de genen van influenzavirussen die het afgelopen jaar zijn gevonden in wilde vogels en pluimvee. Het N1 en de interne genen van het H5N1 virus zijn niet nauw verwant aan eerder beschreven virussen. In China wordt veel laagpathogene vogelgriep H6N1 gevonden. De sequenties van deze virussen zijn helaas niet openbaar.

3. Wat verwacht u van het verloop van HPAI in wilde vogels in relatie tot de vogeltrek en kunt u aangeven hoe die zich de komende maanden ontwikkelt?

Zo'n 75% van de in Nederland overwinterende watervogels zal hier inmiddels gearriveerd zijn. De resterende 25% wordt de komende weken verwacht, met doorgaans een piek in januari. Het al dan niet optreden van massale vorsttrek in december-februari vanuit Noordoost- en Oost-Europa als gevolg van streng winterweer, zorgt voor enige jaarlijkse variatie. Het verloop van HPAI in de wilde vogelpopulatie is moeilijk in te schatten. In 2016/17 werd sterfte onder de wilde watervogels vanaf de 2^e helft van december minder, maar er zijn nu andere vogelsoorten besmet, dus een voorspelling is lastig.

4. Wat is op dit moment de kans dat een Nederlands pluimveebedrijf wordt besmet met HPAI vanuit wilde vogels of door een ander pluimveebedrijf?

De situatie is aanzienlijk risicovoller, dan ten tijde van de laatste beoordeling op 21 oktober 2020. Er worden veel HPAI besmette wilde vogels op een groot aantal verschillende locaties gevonden en er zijn inmiddels vier pluimveebedrijven besmet.

De genetische sequentie van het virus dat gevonden werd op het besmette bedrijf in Puiflijk was exact gelijk aan dat in Altforst. Dit is uitzonderlijk. Dit kan betekenen dat de infectie van Puiflijk afkomstig is van het bedrijf uit Altforst. De alternatieve hypothese is dat beide bedrijven zijn besmet door dezelfde groep wilde vogels.

De kans dat een Nederlands pluimveebedrijf met HPAI wordt besmet, wordt hierom op dit moment als zeer groot beoordeeld.

¹ de uitwisseling van DNA of RNA tussen virussen binnen een gastcel. Reassortment is een vorm van genetische recombinatie.

5. Welke gegevens over HPAI in wilde vogels zou kunnen bijdragen aan het inschatten van het effect van maatregelen om de kans op HPAI besmettingen bij gehouden vogels te verkleinen?

Informatie over besmettingen met HPAI van zowel levende als dode vogels is essentieel voor het kunnen begrijpen van de epidemiologie van HPAI in wilde vogels. Het meer dan nu bemonsteren van levende wilde vogels (of de verse uitwerpselen) is daarom waardevol.

Zieke vogels lijken een gemakkelijke prooi voor roofvogels en deze worden zo relatief gemakkelijk besmet met HPAI. Er worden belangrijke aantallen dode roofvogels gevonden (vooral Buizerds, maar bijvoorbeeld ook Slechtvalken). Wanneer het HPAI virus sterfte veroorzaakt onder wilde watervogels, zullen deze signalen als eerste worden opgepikt door het dode wilde vogelmonitoring programma. Surveillance onder roofvogels kan vooral bijdragen aan het opsporen van HPPAI als er weinig sterfte is onder watervogels. Het kan belangrijk zijn te onderzoeken of vogelsoorten, die in regio's voorkomen waar tot op heden geen of weinig HPAI is gevonden in de wilde vogelpopulaties, zoals op zandgronden, dit jaar wel besmet zijn met HPAI. Dit onderzoek zou zich bijvoorbeeld kunnen richten op bemonstering van specifieke vogelsoorten of op watervogels in specifieke regio's.

6. Welke extra maatregelen zijn op dit moment mogelijk om de insleepkans van HPAI op Nederlandse pluimveebedrijven te verkleinen en in hoeverre verkleinen ze deze kans?

Optimale bedrijfshygiëne op pluimveebedrijven is essentieel, voor de pluimveehouder zelf en voor de bezoekers. De pluimveehouder is de meest aangewezen persoon om ervoor te zorgen dat bezoekers alle hygiënemaatregelen naleven. Aandacht voor een goede en duidelijke schone en vuile weg op het erf en in de hygiënesluis verdient aandacht, waarbij zo min mogelijk bezoekers en voertuigen op het erf moeten worden toegelaten. Voorkom dat huisdieren in direct of indirect contact komen met het pluimvee en zorg voor een goede plaagdierenbestrijding. Schakel indien nodig een professionele plaagdierbestrijder in omdat die met effectievere middelen mogen werken dan pluimveehouders.

Veel besmette vogels, die nu worden gevonden zoals ganzen, zwanen en Smienten, foerageren op grasland. De uitwerpselen van deze vogels kunnen besmet zijn. Daarom is er mogelijk een extra risico voor pluimveebedrijven naast grasland. Er moet worden voorkomen dat besmet materiaal van de omgeving naar het erf of in de stal wordt versleept. Dat betekent allerminst dat andere pluimveebedrijven geen risico lopen. Op alle pluimveebedrijven is aandacht voor bioveiligheid van zeer groot belang op dit moment. Het (opnieuw) invullen van de hygiënescan door pluimveehouders kan de aandacht hiervoor wellicht vergroten.

7. Hoe schat u op dit moment de kans van een HPAI besmetting op een Nederlands eendenbedrijf in ten opzichte van de kans op besmetting van andere pluimveebedrijven? Welke extra maatregelen zijn op dit moment mogelijk om de insleepkans van HPAI op eendenbedrijven te verkleinen en in hoeverre verkleinen ze deze kans?

Er zijn de afgelopen jaren relatief meer eendenbedrijven besmet dan andere pluimveebedrijven, omdat de transmissie van HPAI virus van (wilde) watervogel naar (gehouden) watervogel vermoedelijk makkelijker gaat dan van watervogel naar kip.

Eendenbedrijven zouden het strooisel dat nodig is voor de gehele mestronde in de stal op moeten slaan, zodat het niet nodig is om, als de eenden eenmaal in de stal zitten, nog strooisel van buiten de stal naar binnen te moeten brengen. Ook hier geldt dat het extreem belangrijk is om contact met de buitenwereld (dus ook het erf) en de eenden te voorkomen.